

1. Οικία Γ. Γενναδίου (1845 - κατεδ. 1980), φωτ. 1930-40 φωτ. αρχ. μουσείου Μπενάκη.

Το ελληνικό εκπαιδευτήριο του Γρ. Γ. Παπαδόπουλου

Πριν λίγους μήνες παραδόθηκε στο κοινό το νεοκλασικό κτίριο των εργαστηρίων του Πανεπιστημίου στη γωνία των οδών Ακαδημίας και Σίνα. Την εκπόνηση της μελέτης και επίβλεψη των εργασιών της αποκατάστασης, η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου ανέθεσε στον ακαδημαϊκό, καθηγητή κ. Σόλωνα Κυδωνιάτη.

Μάρω Καρδαμίτη- Αδάμη

Αρχιτέκτων

Μετά την απόφαση του Πρύτανη του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Σταθόπουλου, αποφασίστηκε να δοθεί στο κτίριο το όνομα του ποιητή Κωστή Παλαμά. Ήμων και σέθομα τη μνήμη του εθνικού μας ποιητή, πιστεύω όμως ότι το κτίριο της οδού Ακαδημίας θα έπρεπε να διατηρήσει το όνομα του ιδρυτού του, Γρηγορίου Γ. Παπαδόπουλου.

Γρηγόριος Παπαδόπουλος (1818-1873)

Σημαντική προσωπικότητα στο χώρο της εκπαίδευσης και γενικότερα της παιδείας, ο Γρηγόριος Παπαδόπουλος με απουσίες στο Montpellier και στη Sorbonne, έρχεται στην Ελλάδα το 1844 μετά από προσκλήση του ΑΑ. Μαυροκορδάτου και διορίζεται καθηγητής στο Γυμνάσιο Αθηνών, ενώ παράλληλα διδάσκει στο Πολυτεχνείο ιστορία της Τέχνης. Είναι ήδη Αντίτε-

ρος του αρχαιολογικού συλλόγου Ρώμης και της Ακαδημίας της Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Κάτω Ρωσίας. Για ένα μικρό χρονικό διάσπατμα παγινεί στην Πότρα για να οργανώσει το εκεί γυμνάσιο. Επιστρέφοντας στην Αθήνα ίδρυει το 1849 το «Ελληνικό Εκπαιδευτήριο» και ταυτόχρονα συνεχίζει τις παραδόσεις του στο Πολυτεχνείο.

Ιδρυτικό στέλεχος του «Συλλόγου πρός διάδοσιν των ελληνικών γραμμάτων»¹,

2. Το Ελληνικόν Εκπαιδευτηρίου φωτ. αρχ. Μουσείου Μπενάκη.

συνετέλεσε επίσης στη συσταση του Οδείου και στη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων του 1870. Ιδιαίτερα τον απασχόλησε η μόρφωση της Ελληνίδας. Δινεὶ έτοι πρώτος την ιδέα για την ίδρυση του «Σύλλογου Ελληνίδων Γυναικών» και του «Έργαστρου των Απόδρων γυναικών». Με δική του υπόδειξη συντάχθηκαν οι βελτώνθηκαν τα προγράμματα του διδασκαλείου του Αρακείου, του Πολυτεχνείου, του Ελληνικού Παρθεναγανείου, του Αγαλείου και του Ορφανοτροφείου Χατζηλώστα.

Το 1870 ο Παπαδόπουλος διορίστηκε τυπομάρτυρης του Υπουργείου Εξωτερικών και λίγο αργότερα φεύγει για τη Θεσσαλονίκη, για να συντονισει τους πρόδειγους Μακεδονίας και Θράκης. Η προσφορά του την περίοδο αυτή την τόσο σημαντική για την Βαρ. Ελλάδα (Βουλγαρικό σημχ.) ήταν ουσιαστική. Στη Θεσσαλονίκη προβάλλεται από ισχυρή δροσολήπτικη και πεθαίνει το 1873³.

Το Ελληνικό Εκπαιδευτήριο (1849-1870)

Μετά τη μεταφορά της «καθεδράς» του ελληνικού κράτους από το Ναύπλιο στην Αθήνα, η πόλη μεγαλώνει με ταχύτατο ρυθμό: στις αρχές της δεκαετίας του 1840 ο πληθυσμός της, πλησιάζει τους 20.000 κατοίκους.

Δύο δημόσια δημοτικά σχολεία λειτουργούν στην πόλη, ένα ελληνικό και ένα γυναικείο. Λειτουργούν επίσης και άρκετα ιδιωτικά σχολεία, τα περισσότερα δημοτικά. Στη μέση παιδεία υπάρχουν μόνο δύο ιδιωτικά, η σχολή Χιλλ και το της Φλεκπαιδευτήριης Εταιρείας, παρθεναγώ-

γεία και τα δύο, που καλύπτουν την ανυπαρίεια δημόσιου γυμνασίου θηλέων.

Ο αριθμός των μαθητών των ιδρυμάτων αυτών αυξάνεται συνεχώς, καθώς πολλά παιδιά από τις διάφορες επαρχιακές πόλεις όπου δεν υπάρχουν γυμνάσια⁴, αλλά και παιδιά των «εκτός Ελλάδος»⁵ αμογενών έρχονται στην Αθήνα για να σπουδάσουν. Το πρόβλημα της στεγαστικής και διαμονής των μαθητών αυτών είναι οξύ, καθώς οι Αθηναίοι όχι μόνο πριν τη σοτική τάξη, αλλά και των ασθενεστερών δεν καταδέχονται να παρούν οικοτρόφους, όπως συνηθίζεται σε άλλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες: Σταραδόβικα δημοσίευσταν στον αθηναϊκό τύπο αγγελίες, καθηγήτριες κυρίων και δασκάλων που δέχονται οικοτρόφους, έξασφαλμένας τους, στέγη, τροφή, παρακολούθηση στα μαθήματα κλπ. Επιστρέφοντας την απουσία ενός ιδιωτικού οικοτρόφειου για τους μαθητές της μέσης εκπαίδευσης, ο γυμνασιαστής Αθηνών (εικ. 1), Γ. Γενναδίος, αποφάσιζε να συστήσει «Παιδαρισμόν» εν Αθήναις⁶: το 1845 για παιδιά ηλικίας από 8-12 χρόνων, αναγγέλλει⁷ ότι θα δέχεται και μεγαλύτερα παιδιά που θα κατοικούν στο κτήριο, αλλά ως φοιτους στο δημόσιο ελληνικό. «Το παιδαρισμόν εκτιθή πλήρως του πανεπιστημίου, όπωσεν της του πρέσβεως της Ανταρίας (οικίας)· και κόστος πάνω από 60.000 δρ». Προκειται προφανώς για το αρχοντικό της οδού Ακαδημίας⁸, που όπως φαίνεται κτίστηκε ειδικά για σχολεία. Τελικό δώμας, το «παιδαρισμόν», δεν λειτουργεί, γιατί δεν κατέφερε να συγκεντρώσει ικανοποιητικό αριθμό μαθητών και το κτήριο νοικιάστηκε από Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή.

Τέσσερα χρόνια αργότερα, ο Γρ. Παπαδόπουλος ζήτησε την άδεια συστάσεως ιδιωτι-

κού σχολείου με την επωνυμία «ελληνικόν εκπαιδευτηρίου»· και υποβάλει (1.6.1849) σύμφωνα με τη νομοθεσία, τον οργανισμό της σχολής, για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης μέχρι το απολυτήριο του γυμνασίου. Η αίτηση εγκρίνεται με το υπ. αρ. 2253 ένγραφο της 13.6.1849 του «επί των εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαίδευσής γραμματείας»¹⁰.

Συνιδρύεται το ελληνικόν εκπαιδευτηρίου ήταν εκτός από τον Γρηγ. Παπαδόπουλο, ο Στέφανος Κουμανούδης, Ιωαννής Καραγιαννάκης, Ερρίκος Δέρου και Στ. Σταθόπουλος. Μετά τον πρώτο χρόνο τη λειτουργίας του, οι τρεις πρώτοι αποχώρουν. Το 1852 πεθαίνει κι ο Καθηγητής των φυσικών επιστημών Στ. Σταθόπουλος και την επιχείρηση αναλαμβάνει μόνος του ο Γρ. Παπαδόπουλος.

Στο σχολείο λειτουργούντα τριάδιο «προπαδευτήριο και τετρατάξιο «εκπαιδευτήριο»· που αντιτοποιούνται με τις αντιτοπίες τάξεων του ελληνικού και του γεωγεγενούς.

Λειτουργούσε επίσης σαν παράρτημα μία προκαταρκτική τάξη αντιτοπία με το αλληλοδιδακτικό και μία εισαγωγική, όπου οι μαθητές που προερχόντουσαν από άλλα σχολεία μπορούσαν για συμπλήρωσην τα πιθανά κενά, ώστε να καταταγούν στη συνέχεια στην τάξη που ανήκουν. Λειτουργούσαν επίσης προαιρετικά τμήματα αγγλικών, γαλλικών, ιταλικών, γερμανικών, διπλογραφίας, μουσικής κλπ. Οι μαθητές χωρίζονταν σε τρόφωμας (εσωτερικούς) υπότροφους, (που μέναν όλη τη μέρα σχολείο και φεύγουν το βράδυ) και ιδιότροφους ή εξωτερικούς. Η ήλικια τους κυμαίνονταν από 8 έως 20 χρόνων. Οι περισσότεροι ήταν «τέκνα των έξιμων της Αθήνας ή τέκνα των έξιμων της Ελλάδος ομογενών». Υπήρχε πάντοτε ένας μικρός αριθμός αλλοδαπών

(γερμανών, γάλλων, ιταλών και σουηδών), ενώ οι αθηναίοι μαθήτες ήταν ελάχιστοι. Φαίνεται ότι οι τελευταίοι φωτούσαν στά δύο¹¹ γυμνάσια και ελαγκά της πόλης. Το σχολείο εκτός από το διδακτικό προσωπικό, που αποτελείτο από 16 άτομα (8 καθηγητές, 10 δασκάλους), είχε 12 ατόμα υπρετικό προσωπικό, ένα επιμελητή, έναν επιτρέπτη, έναν συνεπιτρέπτη και έναν παιδαγωγό. Υπήρχε επίσης υπεύθυνος φημαρέας, ονομαζόμενος ο καθηγητής Γ. Μακράς ο οποίος αναλάβει την ιστορική παρακολούθηση των παιδιών.

Το ελληνικό εκπαιδευτήριο λειτουργήσε δεκαεπτά χρόνια, από το Καύθιρο του 1849 μέχρι τον Ιούνιο του 1870, όποι και κλείνει οριστικά. Το 1860 ο Παπαδόπουλος αναγκάζεται για λόγους υγείας να φύγει για το εξωτερικό. Το «Ελληνικό Εκπαιδευτήριο» συγχωνεύεται με το «Άγκειον Βάφρα»¹², ο οποίος και αναλαμβάνει τη διεύθυνση του. Με τη νέα όμως διεύθυνση το σχολείο δεν κατορθώνει να διατηρήσει το οριθμός των μαθητών που το 1857 έχει φθάσει τους 143¹³, αρχίζει να ελαττώνεται. Ο αυτό φυσικά συντελέσει και η πολιτική κατάστασης της Ελλάδας την περίοδο αυτή (έξωση του Θώνα - περιόδος μεσοθαλασσίας - εκλογή Γεωργίου του Α' - ένωση των επταπλανήν κλπ.), που είχε σαν συνέπεια τη μείωση των εκτός Ελλάδος ομογενών μαθητών.

Το 1864 ο Παπαδόπουλος που έχει εδώ και δύο χρόνια επιτρέπει στην Ελλάδα¹⁴ ξαναπάτει τη διεύθυνση του ελλ. εκπαιδευτηρίου. Παρόλες του όμως τις προσπάθειες δεν καταφέρνει να ξεπέρασε τις ικανονομικές δυσκολίες και το κτίριο του εκπαιδευτηρίου εκποιείται το 1871 σε πλειστηριασμό.

Το κτίριο της οδού Ακαδημίας

Το πού στεγάστηκε τον πρώτο χρόνο της λειτουργίας του το ελληνικό εκπαιδευτήριο δεν είναι γνωστό. Πιθανότατα στο σπίτι του Παπαδόπουλου, στην αλλότρη οδό Μουσών (Καρτζής Σερβίας) και Βουλής. Οπωδήποτε πάντως σε λόγο του τη μέρα

των εξετάσεων, ο Παπαδόπουλος υπόσχεται τη θελτισμό του σχολικού κτιρίου ή τη μεταφορά του σε άλλο καταλλήλωτερο. Πράγματι τον επόμενο χρόνο το σχολείο μεταφέρεται στην «οικία Δοσίου», στην Πλάκα, «οικίαν εύρυχωροτάτην τινα και ἀρμόδιοτάτην τών ἐν Ἀθηναῖς κατά τε το εύθετον και ευάρεον καὶ τὰς διαιρέσεις αυτῆς»¹⁵. Αργότερα επεκτάθηκε και σε δεύτερο γειτονικό κτίριο. Την άνοιξη του 1856 ο Παπαδόπουλος αποφασίζει να κτίσει δικό του σχολείο¹⁶. Αγοράζει λοιπόν για το οποίο αυτό οικόπεδο 3.800 τ. πηγ., επί της «Πλατείας Πανεπιστημίου». Το οικόπεδο περιβάλλεται από τρεις οδούς, την οδό Νοσοκομείου (Ακαδημίας) και την οδό Τυφλοκομείου (Σινά) και μια τρίτη ανώνυμη (Μασαλλίας). Το οικόπεδο έχει πρόσοψη 55m επί της οδού Νοσοκομείου και βάθος 39m. (εικ. 2)

Στις απολυτήριες εξετάσεις του ίδιου χρόνου παρουσιάζεται στους γονείς λιθογραφέμενο σχέδιο οικοδομής 1.400 t. πηγ. Οι υπόλοιποι 2.800 χρησιμεύουν για κήπο και αυλές. Η διώρυχη κατοικία που διστολείται ηδη κτισμένη στη γυνιά των οδών Νοσοκομείου και Τυφλοκομείου διατηρείται και χρησιμεύει για κατοικία του επιμελητή και γραφεία του καταστημάτου (εικ. 3).

Για συγκεντρώσατε τα απαραίτητα χρήματα για την οικοδομή, ο Παπαδόπουλος δημιουργεί αγγελία στην Πανδώρα (φύλ. 153/1856) και καλεί τους γονείς και κηδεμόνες καθώς και όποιους άλλου επιθυμεί να δοηθήσει στην πραγματοποίηση του έργου να αγοράσει μετοχές των 1000 δρχ. Σύμφωνα με τον προϋπολογισμό του έργου θα κυκλωφορίσουν 100 μετοχές (το ποσόν των 13.000 της γαρούρας του οικοπέδου δεν συμπελαγμένα). Στους μετόχους θα καταβάλλεται ετήσιος τόκος 6% και από το Σεπτέμβριο του 1857 προσδιο-

χρεωλούσιο 7.500 δρχ. για τα πρώτα πέντε χρόνια και 7.000 δρχ. για τα επόμενα. Σαν εγγύηση των μετοχών καταβάλλεται το οικόπεδο του οποίου η αξία προβλέπεται ότι μετά την ανέγερση του εκπαιδευτηρίου θα υπερτιμηθεί κατά πολύ. Το πέμπτο του συνόλου των μετοχών κατέβαλλε ο ίδιος.

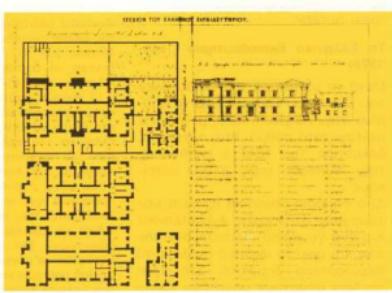
Η οικοδομή άρχισε τον Αύγουστο του 1856 και τελεώνει την άνοιξη του 57. Συνολικά στοιχίσει 204.000 δρχ. Για μεγαλύτερη ανέστ χώρου ο Παπαδόπουλος αγόραζε και δευτερό οικόπεδο στη ΒΑ πλευρά του πρώτου και η συνολική επιφάνεια του γηπέδου έφθασε τους 5.000 πt. (2.770 τμ).

Όπως ηδη αναφέραμε τον Ιούνιο του 1856 κυκλοφόρησε λιθογραφία του Ελλ. Εκπαιδευτηρίου, με τις τρεις κατώφυεις (μηματογείου, ισογείου και ορόφου) του εκπαιδευτηρίου και της διόροφου κατοικίας του επιμελητή, και την προς την οδό Νοσοκομείου πρόσοψη του συγκροτήματος που συνδέονταν από το σχετικό υπόμνημα. Το όνομα του αρχιτέκτονα δεν αναφέρεται πουθενά (εικ. 4).

Σε ομίλια του προς τους γονείς του Ιούνιο του 1857 ο Παπαδόπουλος αναφερόμενος στο κτίριο λέει: «Δινέρες πρός τούτους ἐκ των Παρισίων ἐπιστοπάτων την ημέτερα πρόσδοτο ὄκραιφεστερού φύλου και την επινοιά του έργου και τό σχέδιον της οικοδομής ἐπιδοκιμάσσασθεν δέδειν ποσὸν τῶν ημέτερων γονών ευεμενίες είναι κριταὶ. Άλλ. όπως καὶ νά ξητεραθώτι ούθεν. καλύπτων τῶν ημέτερων παιδῶν ἐνδαιτίην εδραιώσατο καὶ τὸν τῷ μελλοντὶ καλλισταὶ επιτέληρουμεν τηνῶν τῶν πρώτων αναγκῶν από τον νομαδικὸν οὐτώς εἰπεν εἰς τὸν μόνιμον βίον, μεβιτασμένον, οὐλά καὶ ὀλλών παδαγωγικώτερον καὶ θήικωτερον αυτοῦ χρέων ευκολωτέρα καθιστάται ἡ επιλήψιας διοί τούτων αὐξάνει το οὐλίκως εὖ εἶναι τῶν ἔνθισταιμενῶν μαθητῶν οὐδὲν τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν, δοὺς τὸ σχέδιον τὸ ἀπλόν καὶ σκόπιμον καὶ ἐν τοῖς κοιτσι το παρερχομένης καὶ

3. Η οικοδομή στη γυνιά Ακαδημίας και Σινά.

4. Το Ελληνικόν Εκπαιδευτήριον - λιθογραφία του 1856 ΓΑΚ (ΚΥΤΙΟΝ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΝ - α. δημοσίευση).

5. Η Αθήνα το 1865. Το Ελλ. Εκπαιδευτηρίου σημειώνεται με σταυρό φωτ. αρχ. Μουσείου Μπενέκη.

έν τοις ακροαστρίοις και σπουδαστηρίοις και εν ταῖς αὐλαῖς καὶ εν τοῖς κῆποις τῷ μαθῆτῃ μὲν ἀνεσεις, τοῖς επιπρών τῷ εὐκολίῳ, οὐ τύχουσθε». Και ὥροτερα, σε ὀντιστοῦση ομοίᾳ του, τοῦ 1860¹⁷, αναφέρει ὅτι το κατάστημα «ἀπέδειξε τὸ σκόπιον τῆς οἰκοδόμης διάγραμμα». Πολλοὶ «έπιστημοι ἄνδρες»· Έλληνες και ξένοι που επισκέψθησαν το κτίριο εκφράστηκαν επινεικά γι αυτό. Ειδικότερο ο κόμης Henri Delaborde, γνωστός τεχνοκρήτικος «προσκαλεσθεὶς υπό της Γαλλικῆς Κυβερνήσεως ἡ έγκυψις εἰς τὴν παιδαγωγικὴν και σχολικὴν ἀρχιτεκτονικήν, δημόσια και λαϊκά τὸ μέτεπερ διάγραμμα ενέκρινεν αὐτό». Επαινετικά σχόλια γράφτηκαν επίσης στην εφημερίδα τῆς σημερινῆς εκπαίδευσης από τὸ Ήμεράριο και ακαδημαϊκό Ingrē και ἀλλοιούς γρήγορα. Στον ελληνικὸν τύπο ελάχιστα γράφτηκαν. Από όντας γνωρίζω μονάχον ὁ Δραγασάκης στην Πανδώρα το 1856 «τὸ σχέδιον μετὰ πολλῆς περιστερέως ἐξέργασμον προσοῦ περὶ ποιῶν τῶν ἀναγκῶν τοῦ καταστημάτος»¹⁸.

Παρ’ ὅλα ομίς τα επαινετικά σχόλια που μαρτυροῦν οπις ἀλλωτε και το ίδιο το κτίριο, αρχιτέκτονος δόκιμο επιστήμονα, το ὄνομα τον δεν αναφέρεται πουθενά. Δεν αναφέρεται εποιης ουτα σε μεταγενέστερη Εκθέσει¹⁹ των Λυτ. Κοινωνίους αρχιτέκτονον του Πανεπιστημίου και Γεωργ. Ιαννίδην υπολογούμενον το μηχανικού, που τον Πρύτανη τον ιδρυμάτος, όταν το 1871 που το εκπαιδευτηρίο δηγήσε σε πλειστηριασμό και σνέλαβαν να ελέγχουν τη στερεότητα και τα ἀλλα πλεονεκτήματα της οἰκοδόμης «έμερον ἐν γένει τὸ οἰκοδόμημα πάντας την διάδοσιν και οἰκονομίαν ἀρχιτεκτονικής και πρεπτώντας διατερέμενον», γράφουν και προσθέτουν «Προσέδει δέ εκ διαφόρων ἔμετερικας αυλλέχθεισαν πληροφορίας ἐμβόλους δι την κατασκευήν αυτον (των εσωτερικών και εξωτερικών τοιχών), ὡς και ἀπάντα τα

οἰκοδόμητικά ἦργα διεύθυνε και ἐπεστάτει ὁ κ. Κ. Δεινοκράτης, εἰς ἐκ τῶν ικανότερων και πρακτικώτερων πρωτοτεκτῶν». Και είναι πράγματι περίεργο πως ο Καυταντζῆγου ενδιαφέρθηκε να μάθει το ὄνομα του εργάλαθου, πρωτότεκτα, και όχι τον αρχιτέκτονα τούρου. Είναι επίσης περιεργό ότι και γι αυτὸν ἀκόμα τὴν πληροφορία δεν απευθύνθηκε στὸν ίδιο τον Παπαδόπουλο, αλλα συνέλεξε «ἔμετερικας πληροφορίας».

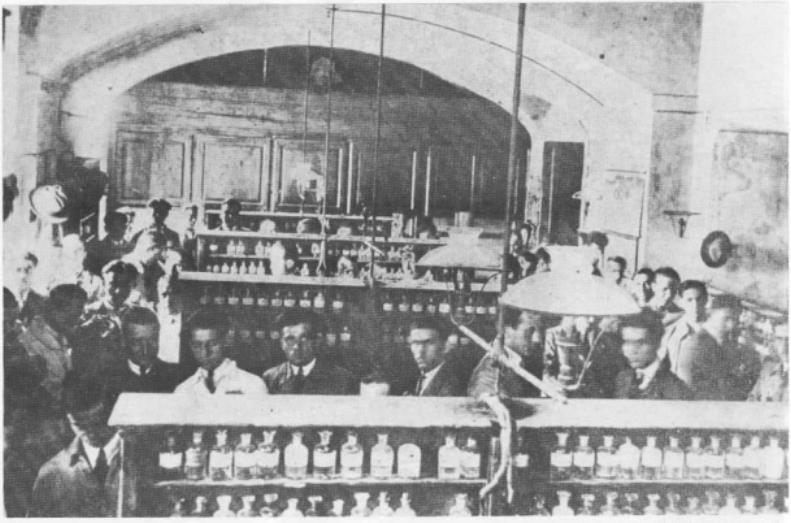
Η μοναδικὴ πληροφορία που έχουμε είναι μα μεταγενέστερη υποσημειώσαντη στὴ Σταγαράφη Γρηγορίου Παπαδόπουλου τον Διον. Στεφανού²⁰, που πρέπει να αποδοθεί στον Φίλιππο Στεφανού Δραγούμην, του οποίου ο πατέρας ήταν μωβάτη τον Ελλ. Εκπαιδευτηρίου. Συμφέρου μ’ αυτήν η οικοδόμη είναι πάνα σε σχέδια τον Σταμάτη Κλεάνθη.

Στην περιοχή, που κτίστηκε το Ελληνικὸν Εκπαιδευτηρίο, ποι θεωρείτο ακόμη «περὶ τῆς πόλεως τῶν Αθηνῶν, εἰς τους πρόποδες του Λυκαονίτου», είναι γνωστό ότι ο Κλεάνθης είχε αγοράσει αρκετά σκαλέδια. Είναι επίσης γνωστό ότι γύρω το 1855 προσπάθησαν να οργανώσει τα λοτοεία της Πάρου. Δημιουργήσαν πολλὰ κρέπη και αναγκάσθησαν να βγάλει σε πλειστηριασμό αρκετά από τα οικοπέδηα της περιοχής αυτής.

Είναι λοιπὸν πολὺ πινακόν να αγρύπνει ο Παπαδόπουλος το οικόπεδο της σχολής από τον Κλεάνθη. Μακέδονα κι αιτών και να τον ανέβεισε και τη μελέτη του κτίρου. Εκτός από την πληροφορία τούρου δηγούμεν δεν έχουμε κανένα ἀλλο στοιχεῖο που να επιβεβαιώνει ότι αρχιτέκτονας του κτίρου είναι ο Κλεάνθης, δεν έχουμε ὅμως στοχεῖ και για κανέναν ἀλλο αρχιτεκτονικό ἔργο του αρχιτέκτονα μετα το 1850. Οποδηπότε είναι δύσκολο να δεχθούμε ότι από τη χρονολογία αυτή και υπέρ το δημιουργός του σχεδίου πόλης την Αθήνας, εγκατέλειψε εντελῶς την αρχιτεκτονική και ασχολήθηκε μόνο με τις

επιχειρήσεις του στα λατομεία μαρμάρου της Πάρου και της Τήνου.

Στη διαμόρφωση τῆς ώψης του Ελληνικού Εκπαιδευτηρίου διακρίνει κανεὶς γνωρισμάτα του πρώιμου γερμανικού νεοκλασσικισμού που χαρακτηρίζει τὸ ἔργο του Κλεάνθη. Υποταγή των ὄγκων σε πλήρη συμμετρική διάταξη, στέγη χαμηλή, δισκωμοίς σε ορίζοντες ζώνες με γείσα που προεξέχουν, ορίζοντος όγκοι που διακόπτουν τη ροή και την πλαστικότητα της επιφάνειας, αυστηρά μελετημένες αναλογίες μεγάθους επιφανειών. Η αυστηρή συμμετρία στὶς όψεις δίνει την οπτική πρεμία. Η λιτότητα που χαρακτηρίζει τα περισσότερα ἔργα του Κλεάνθη είναι εμφανής και στο Ελλ. Εκπαιδευτηρίο. Η πλαστική διαμόρφωση στα πλαισια των παραθύρων (κυματία γείσα) πολὺ απλή επίσης, που προβλέπεται στο σχέδιο δεν πραγματοποιήθηκε τελικά, παρά μόνο στα ανοιγμάτα του ορόφου. Στο ισόγειο μειώθηκε στο ελάχιστο δύνατον, κατό που συναντούμε και σ’ ἄλλα ἔργα του Κλεάνθη. Στην αποκατάσταση του κτίριου όπως πολὺ οώστα παραπτερεί ο Μ. Μητρέ²¹. Ξέσον γίνεται αρκετά λάθη. Ετοι μετα των πλαισιων του ισογείου έχουν γίνει μεγάλα και απολύτως επιπλέον «σαν τάβλες καρφωμένες στον τοίχο», ενώ στον ορόφο το ορίζοντα τμῆμα του πλαισίου στα ανώφια προέξει πολὺ περισσότερο από ότι απαιτεί ο ρυθμός. Έχει προστεθεί επίσης πάνω στην κεντρική είσοδο ἔνα στέψια που όχι μόνο δεν προσθέτει τίποτα,

6. Το «εφηβείον» στις αρχές του αιώνα μας όταν χρησιμεύει σαν αίθουσα ασκήσεων του φαρμακευτικού σημείου (Το Αθηναϊκό Πανεπιστήμιο 1923-24).

αλλά αντίθετα με τις κακές του αναλογίες χαλάει την πρεμιά της ώης. Σχετικά με το χρώμα που βαφτήκε το κτήριο θα είχα να παρατηρήσω (άσχετα με τον τόνο και την ποιότητα του που αναμφισθήτητα γεννούν πολλές αμφιβολίες) ότι αποτελεί ειδικά για το κτήριο αυτό λανθασμένη επιλογή. Το πρώτο νεοκλασικό χαρακτηρίζει μια μεγάλη αυστηρότητα στους χρωματισμούς. Χρησιμοποιείται κατά κύριο λόγο η χώρα και ακαλούμονος όλοι οι παστέλ τόνοι του γκρίζου και του γαλάζιου.

Η απογή αυτή μεταφεύτευκτη όπως ήταν φυσικό και στην Ελλάδα. Το Β.Δ. άλλωστε της 15 Μαΐου 1835, «Περὶ υγείενης οικοδομῆς ψηφίων καὶ κώμων», με το ut pro. 141 άρθρο του απαγορεύει τη χρήση του κόκκινου χρώματος στις εξωτερικές οψίες του κτηρίου. Πράγματι στις φωτογραφίες του 1865 φαίνεται καθαρά στο κτήριο ήταν ανοιχτόχρωμο (εικ. 5).

Στην οργάνωση του κτηρίου ο αρχιτέκτονας ακολουθεί τα σημεία που τονίζει το Κλεανθή στην έκθεση του «περὶ τοῦ ἐν Ἀθηναϊκῇ ἀνεγερθομένου καταστήματος τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἐταιρείας».²² Απλότητα στη σύνθεση, μεγάλα και πολλά ανοιγμάτα που εξαφαλίζουν άνετο φωτισμό και αερισμό στους χώρους, τοποθέτηση των αιθουσών διδασκαλίας (παραδόσεις) και των κοιτώνων στο υγιεινότερο μέρος του καταστήματος, ευθύγραμμο κλιμακοστάσιο, πλατύ με μεγάλο πλατύσκαλο, τοποθέτηση των χώρων υγείνης (εκτός αυτών του νοσοκομείου) έξω από το

κύριο σώμα της οικοδομής, ύψος ορόφων 4.95μ., στο ισόγειο και 5.00μ. στον ορόφο (αντί των 8.5μ. που χρησιμοποιεί ο Α. Καυταντζόγλου στο Αρράκειο), προσπάθεια για μείωση των δαπανών, με μείωση του μεγάλου ύψους της οικοδομής και αποφυγή της εσωτερικής της διαιρέσεως σε πολλά και μικρά χωρίσματα. Προσπάθεια μείωσης των δαπανών είναι φανερό ότι έχει γίνει και στα υλικά της οικοδομής. Επάνω «ὡς πρός τὴ στερεότητα οὐδὲνων διφέρει τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνην ιδρυθέντων δημοσίων οικοδομημάτων κατὰ τέ τὸν τρόπον καὶ τὴν οικοδομημάτων ὡλῆν»²³: το μάρμαρο χρησιμοποιείται ελάχιστο μόνον στο εξωτερικό κλιμακοστάσιο, ενώ όλη η επιφάνεια του κτηρίου είναι σοβαντισμένη. Η εμφάνηση λιθοδομής επίσης που προτείνεται στο σχέδιο μεριχά τη στάβη του ορόφου, στατήσας στη στάθμη του ισογείου, πιθανότατα για λόγους οικονομίας.

Το οικοδόμημα αποτελείται από ημιυπόγειο υπεριψυχμένο ισόγειο, ορόφο και μερικά δωμάτια κάτω από τη στέγη στη ασφίτια. Η κάτοικη του έχει σχήμα ορθογώνιου παραλληλογράμμου με προεξέχουσες τις δύο ακριανές πτέρυγες. Η κυρία είσοδος του κτηρίου δρίσκεται στην ορόφα Ακαδημίας δύμη του, στη στάβη του ισογείου. Δύο άλλες θορηκτήτικες είσοδοι βρίσκονται στις δύο στενές πλευρές του κτηρίου και χρησιμεύουν αντιστοίχια για είσοδο του υπηρετικού προσωπικού ή μία (η προς την

οδό Μασσαλίας) και σαν «ἰδιαιτέρα είσασδος Νοσοκομείου» η άλλη. Αυτή η τελευταία δεν ήταν προσπελάσιμη από το δρόμο, έδινε δε σε εσωτερικό κήπο του σχολείου. Ήδεις, μια τέταρτη πόρτα ακριβώς απέναντι από την κυρία είσοδο εξαφαλίζει την επικοινωνία με την αυλή της γυμναστικής και των διαλεμμάτων. Στα «κατώγειον» (υπόγειο) υπήρχαν οι θορηκτικοί χώροι (Ευλαπιστήκη, ανθρακοποθήκη, γεννική αποθήκη, πλυντορικό οίσιο (δαποφόριον) μαγειρείο και τα δωμάτια του υπηρετικού προσωπικού. Στην ίδια στάθμη λειτουργούσαν τα εστιατόρια σε αμεσητή επαφή με το οίσιο, ένας μικρός χώρος δίπλα στο κλιμακοστάσιο το «σωφρονιστήριον» και το «έφηβείον», δηλαδή το κλειστό γυμναστήριο. Το εφηβείο (21,50X5,20) καταλαμβάνει ολόκληρη την Α πλευρά της κεντρικής πτέρυγας. Το δαπέδο του ήταν πλακοστρώμαντο (εικ. 6). Στις θέσεις όπου στο ισόγειο αντιστοιχούν οι μεσούτοχοι των αιθουσών διδασκαλίας υπάρχουν τέσσερες μεγάλες καμάρες²⁴. Η κάλυψη του κεντρικού διαδρόμου και των χώρων του μαγειρείου και του οίσιού γίνεται με θολοδικές κατασκευές. Τέτοιας μορφής κάλυψη πιθανόν να είχε και το εφηβείο. Σήμερα πάντως είναι τοπανωμένο. Το κυρίων εκπαιδευτήριο καταλαμβάνει το «μέσον» (ισόγειο). Οι αιθουσές των παραδόσεων, σχτώ συνολικά, βρίσκονται στην κεντρική πτέρυγα του κτηρίου. Το εμβαδόν τους, 24 τμ., εξασφαλίζουν άνετα τον αριθμό

7. Το Ιαγίειον του Ελλην. Εκπαιδευτηρίου. Αίθουσα Παραδόσεων (Το Αθην. Πανεπ.).

των 30 μαθητών που αναφέρεται στον οργανισμό του εκπαιδευτηρίου σαν μέγιστος αριθμός παιδιών ανά τάξη, σύμφωνα με τις συνθήκες της εποχής που απαιτούσαν 0,60 τμ/μαθ (εικ. 8).

Στη ΒΔ πτέρυγα του κτιρίου (17,84X5,20) βρισκόταν το σπουδαστήριο, ο χώρος δηλ. που οι τρόφιμοι και ημιτρόφιμα μαθητές προετοιμάζαν τα μαθήματα της επομένης ημέρας. Ένας μικρός χώρος της στην δυτική πλευρά της απομονώνεται για τη δημιουργία μιθιολήσης, ενώ η ανατολική πλευρά τηρήταν διαμορφωμένη σε ιερό εκκλησία. Η ημικυκλική αψίδα τους όμως τελικά δεν πραγματοποιήθηκε. Αντιθέτω δημιουργήθηκαν τέσσερεις μικρές κόγχες δύο δεξιά και αριστερά από το παράθυρο και δύο στα ΝΑ τοίχο. Το τμήμα αυτό της αίθουσας «εύκτηρίος οίκος», στο υπόμνημα χωρίζοταν από αυτήν με τέμπλο με τρεις «πυλές». Είναι φανέρω της Κυριακές και τις γιορτές στο χώρο αυτό γινόταν ο εκκλησιασμός των μαθητών. Το σχήμα της αίθουσας αυτής είναι ακριβώς το ίδιο με αυτό του αντίστοιχου χώρου της κατόψης του Αρσακείου του Κλεάνθη (που κατακρίνει το Καυταντζόγλου) και έχει προκύψει και εδώ όπως και εκεί από καθαρά μαρφολογικούς λόγους.

Τέλος, στη ΝΔ πτέρυγα συναντάμε την αίθουσα τεχνικών -καλιτεχνείον-, και δύο μικρότερους χώρους που αναφέρονται σαν «διδασκαλείον» και «διαλεκτήριον» κάτι δηλαδή αντίστοιχο με χώρο υποδο-

χής και γραφείο καθηγητών. Οι καθέρα δικαιοδότησαν και οι υπαίθριοι χώροι του εκπαιδευτηρίου, όπως είναι σχεδιασμένοι στη λιθογραφία. Ολόκληρο το οικόπεδο περιτριγυρίζεται με μάντρα. Μπροστά ακριβώς από το κτίριο κατά μήκος της οδού Νοσοκομείου, δεξιά και αριστερά από την πύλη εισόδου και το ωμωρείο υπήρχε στο πλάτους περίπου 2,5 μ. στη συνέχεια ένας μικρός αύλιος χώρος (μια πρασιά) που αναφέρεται σαν «αὐλὴ τῶν ἐπειρικῶν μαθητῶν». Στο πάνω μέρος του κτιρίου υπήρχε ένας μεγάλος υπαίθριος χώρος χωρισμένος σε δύο τμήματα, στην αυλή της γυμναστικής με υπόστεγο γυμναστικής για τους μικρούς μαθητές στη Β. πλευρά, με χώρους υγιεινής στο βάθος και μια μεγάλη στοά προς Α κατά μήκος του διαχωριστικού μανδρότοιχου. Το πλάτος της στοάς 2,5μ. στη λιθογραφία αυξήθηκε μετά την αγορά του δευτέρου γηπέδου σε 7μ. περίπου. Αντίστοιχα αυξήθηκε το μήκος του υπόστεγου γυμναστικής από 11 σε 22μ. Προς την ΝΔ πλευρά του γηπέδου συναντάμε δύο κήπους ανεξάρτητους των ένα από τον άλλο. Ο ένας επικοινωνούσε με την αυλή των διαλειμμάτων, ενώ ο δεύτερος με την θομητική είσοδο του νοσοκομείου.

Κατά μήκος της οδού Μασσαλίας προβλέπονταν «ορθιών», «ἀπλωτήριον» και χώρο υγιεινής. Η πρόσβαση στους τελευταίους όταν δεν γινόταν από την αυλή πρέπει να ήταν προβληματική.

Στη ΝΔ τέλος γωνία του γηπέδου,

ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι υπαίθριοι χώροι του εκπαιδευτηρίου, όπως είναι σχεδιασμένοι στη λιθογραφία. Ολόκληρο το οικόπεδο περιτριγυρίζεται με μάντρα. Μπροστά ακριβώς από το κτίριο κατά μήκος της οδού Νοσοκομείου, δεξιά και αριστερά από την πύλη εισόδου και το ωμωρείο υπήρχε στο πλάτους περίπου 2,5 μ. στη συνέχεια ένας μικρός αύλιος χώρος (μια πρασιά) που αναφέρεται σαν «αὐλὴ τῶν ἐπειρικῶν μαθητῶν». Στο πάνω μέρος του κτιρίου υπήρχε ένας μεγάλος υπαίθριος χώρος χωρισμένος σε δύο τμήματα, στην αυλή της γυμναστικής με υπόστεγο γυμναστικής για τους μικρούς μαθητές στη Β. πλευρά, με χώρους υγιεινής στο βάθος και μια μεγάλη στοά προς Α κατά μήκος του διαχωριστικού μανδρότοιχου. Το πλάτος της στοάς 2,5μ. στη λιθογραφία αυξήθηκε μετά την αγορά του δευτέρου γηπέδου σε 7μ. περίπου. Αντίστοιχα αυξήθηκε το μήκος του υπόστεγου γυμναστικής από 11 σε 22μ. Προς την ΝΔ πλευρά του γηπέδου συναντάμε δύο κήπους ανεξάρτητους των ένα από τον άλλο. Ο ένας επικοινωνούσε με την αυλή των διαλειμμάτων, ενώ ο δεύτερος με την θομητική είσοδο του νοσοκομείου.

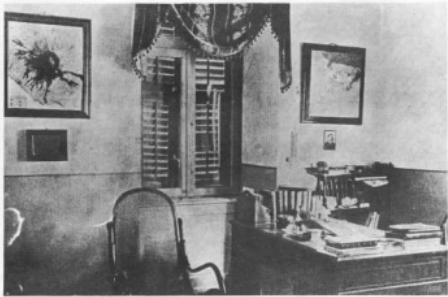
Κατά μήκος της οδού Μασσαλίας προβλέπονταν «ορθιών», «ἀπλωτήριον» και χώρο υγιεινής. Η πρόσβαση στους τελευταίους όταν δεν γινόταν από την αυλή πρέπει να ήταν προβληματική.

8. Οι κοινωνες του 1923 όταν έχουν μετατρεπει σε αιθουσα μουσειο Πετρογραφικης Γεωλογιας (Το A8. Παν.).

υπήρχε ένα μικρό διώροφο σπίτι που αγοράστηκε από τον Παπαδόπουλο μαζί με το οικόπεδο. Η κατούη του σε σχήμα Γ θυμίζει αρκετά το διάταξην των παλιών Αθηναϊκών σπιτιών, με την παράταξη των δωματίων κατά μήκος ενός εσωτερικού διάδρομου που διέλειπε στην αυλή. Το χαράτι άμιας ή η τζαμαρία που υπάρχει στο αθηναϊκό σπίτι είχε αντικατασταθεί, κάτω από την περίδραση του νέου ρυθμού, από κλειστό διάδρομο με δύο μόνο παράθυρα. Ετοι ο χώρος του σπιτιού δεν ανοίγονται πια στο χαρακτήρα, αλλά είχαν όλα παραδύρα προς τον δρόμο. Ενώ άμιας στην κάτιψη τα χαρακτηριστικά του αθηναϊκού σπιτιού είναι ευκολού αναγνωρίσιμα, οι ώμες του ακολουθουσαν το νεοκλασικόν της Ουβικής περίοδου. Στο κτίριο αυτό κατοικούσαν τα τελευταία χρόνια της λειτουργίας του ελλ. εκπαιδευτηρίου, ο ιδιος ο Παπαδόπουλος. Είναι πραγματικά κρίμια που το κτίριο αυτό, ένα από τα πρώτα που κτίστηκαν στη νέα πρωτεύουσα, κατεδαφίστηκε βιαστικά το 1833. Πολύ περισσότερο που το κτίριο αυτό όχι μόνο ἐπέτρεψε σαν «κτίριο συνδεδείας» να διατηρηθεί (οι αποφάσεις των σχετικών συνεδριών απαγορεύουν ρήτα την κατεδάφιση παρόμοιων κτιρίων) αλλά και γιατί από το 1856 κι ύστερα αποτελούσε μια λειτουργική και οργανική ενότητα με το κτίριο του εκπαιδευτηρίου (εικ. 9). Η κατεδάφισή του άλλωστε έφερε σημαντική αλλοιώση στον πολεοδομικό ιστό που έγινε ακόμη πιο αισθητή με την πρόσφατη κατεδάφιση του κυκλιδώματος της αυλής, τόσο από τη Ναοσκομείου - Ακαδημίας, όσο και από τη Μασσαλίας, έτσι που σημειά το κτίριο να φαίνεται «ξεκάφωρό» τοποθετημένο μπροστά στα μεταγενέστερα κτήματα του Πανεπιστημίου.

Το Ελληνικό Εκπαιδευτήριο όπως

9. Οικία Παπαδόπουλου Γραφείο Διευθυντή (Το A8. Παν.).

ήδη είπαμε, θυγήκε σε πλειστηριασμό το 1870 και αγοράστηκε από το Πανεπιστήμιο για 150.000 δρχ. Πολύ γρήγορα ο χώρος της αυλής και του κήπου «διδοποιήθηκε». Ήταν προς τον οδό Μασσαλίας, εκεί όπου ήταν το «υπότευχο γυμναστικής των μικρών», χτίστηκε ένα μικρό ισόγειο κτίριο με δύο αίθουσες και γραφεία. Στο κτίριο που έγινε πάνω σε σχέδια του μηχανικού Γ. Ιωαννίδη, εγκαταστάθηκε και λειτούργησε η χτηνική σχολή μέχρι το 1889 που απέκτησε το δικό της κτίριο στην οδό Σόλλερς (έργο του Τσιλέρ). Διπλά στο κτίριο αυτό κτίστηκε το μεγάλο αμφιθέατρο της Ιατρικής, καβώς και μερικά εργαστήρια και γραφεία. Τέλος, πάνω από την κατοικία του επιμελητή προς την οδό Σίνα, κτίστηκε το μεγάλη αίθουσα της Νομικής, και διπλά της το κτίριο που στέγασε την Παθολογική Ανατομία και αλλά ιατρικά εργαστήρια²⁶.

Στον όροφο του ελληνικού εκπαιδευτηρίου που αποκευάστηκε και μετακευάστηκε επίσης από τον Γ. Ιωαννίδη, στεγάστηκαν σε μουσειακές φυσιογραφικές συλλογές (ορυκτολογική, πετρογραφική και παλαιοντολογική) ενώ προς την οδό Σίνα πέρυσα χρηματοποιήθηκε σαν γραφείο του διδακτικού προσωπικού.

Στην «παρακείμενη και συνεχόμενη κομψήν και ευρύχυμον οικίαν»²⁷ που σήμερα έχει κατεδαφιστεί στηγάστηκε για ένα διάστημα η Αστυκλινική. Στη συνέχεια χρηματοποιήθηκε κι αυτό για εργαστήρια και γραφεία του Πανεπιστημίου. Για ένα διάστημα στέγασε το εργαστήριο Παλαιοντολογίας και αργότερα το πρώτο σεισμολογικό εργαστήριο του καθηγητή Ν. Κρητικού.

Το Ελληνικό Εκπαιδευτήριο είναι το πρώτο κτίριο που κτίστηκε στην Αθήνα ειδικά για να στεγάσει εκπαι-

δευτικό ίδρυμα μέσης εκπαίδευσης, μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους²⁸.

Τα δύο γυμνάσια των Αθηνών στεγάζοντουσαν σε νοικιασμένα οικήματα. Τα Βαρβαρείο που στέγασε επίσης ίδρυμα μέσης εκπαίδευσης θεμελιώθηκε ένα χρόνο αργότερα από το ελλ. εκπαιδευτήριο το 1857 και τελείωσε το 1859 με αρχιτέκτονα τον Παν. Κάλκο.

Αλλά και στην υπόλοιπη Ελλάδα τα γυμνάσια στεγάζοντουσαν σε νοικιασμένα κτίρια. Μονάχα στην Ερμούπολη της Σύρου είχε κτιστεί το 1834 ειδικό κτίριο πάνω σε σχέδια του αρχιτέκτονα Erlacher.

Ετοι, ο αρχιτέκτονας που σχεδίασε το Ελληνικό Εκπαιδευτήριο δεν είχε άλλα πρότυπα να ακολουθήσει από τον ελληνικό χώρο. Η ήλιη οργάνωση τόσο της κάτωψης όσα και της ημές, δείχνει καθαρά ότι έχουμε να κάνουμε με επιστήμηνα μηχανικό. Σύμφωνα λοιπόν και με όσα στοχεία ανέφερα πάρα πάνω, ποτέων ότι μπορούμε να δεχθούμε ανενιψυκλάτη την πληρωρούσα του Φ. Δραγούμη και να αποδύσουμε την πατρότητα του κτιρίου, στον Σταμάτη Κλεάνθη.

Σημειώσεις

1. «Ο Σύλλογος προς διάδοσην των Ελληνικών γραμμάτων», ίδρυθηκε το 1869 με σκοπό τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού φρονήματος γενικά και ειδικότερα στις κοινότητες του αλύτωτου ακόμα ελληνισμού.

2. Το «Ελληνικόν Παρθεναγωγείον», ίδρυθηκε από τις μαθήτριες της Φχλλ. Κ. Κεχαγιά και Αικ. Λασκαρίδην, σύμφυρα με το πρότυπο του Ελλ. Εκπαιδευτήριου. Περιελάμβανε νηπιαγωγείο, προκαταρκτικό, ελληνικό και από το 1869 και δύο γυμνασιακά τάξεις.

3. Κυκλωφόρησε επίσης η φήμη ότι δηλητηριάστηκε από Βουλγάρους.

4. Σ αλόκωτη τη χώρα την περίοδο αυτή

λειτουργούν 4 γυμνάσια (Αθήνα, Σύρα, Πάτρα και Ναύπλιο).

5. Όταν αναφέρονται την περίοδο αυτή σε ομογενείς εκτός Ελλάδος, εννοούν εκτός από τον ελληνισμό την Ανατολής και την Εύρωπη, και τους «Έλληνες της Κρήτης, Εππανώνων, Μακεδονίας κλπ.

7. Το 1845 κυκλοφόρησε διαφημιστικό δι-φύλλο διγλωσσού (ελληνικό-γαλλικό) που ανήγγειλε την ίδρυση του σχολείου «Παιδαγωγείον ἐν Ἀθηναῖς». Γεν. Βιβλ. M.S.S. 213.

8. Η πληροφορία βρίσκεται σε ανέκδοτη επιστολή της γυναικός του Γενναδίου Αρτεμίση προς την Ζωή Ρίζου στο Βουκουρέστι με ημέρα 18 Νοεμβρίου 1845 Γεν. Βιβλ. M.S.S. 213.

9. Το κτίριο στέγασε από το 1846-1856 τη Γαλλική Αρχαιολογική Καρέ και αροτρόπερα πολλά σχολεία. Περισσότερο γνωστό ήταν σαν Ιόνιος Σχολή. Αρχικά ήταν δωμάριο εντός στη συνέχεια προστεθείται και τρίτος όροφος. Κατεδαφίστηκε το 1980.

10. Οι πληροφορίες αυτές προέρχονται από ανέκδοτη επιστολή του Γρ. Παπαδόπουλου «Πρὸς τὸ Υπουργικὸν Συμβούλιον» με ημ. ι. Σεπτ. 1857 ΓΑΚ L. 58.

11. Το δεύτερο γυμνάσιο της Αθήνας αυτήσθηκε το 1852 και στεγάστηκε σε νοικιασμένο κτίριο στην οδό Ήφιτη.

12. Το «Άνκυλον Βάθον» ιδρύθηκε το 1856 από τους Βάθο, Σανθόπουλο και Ιωαννίδη.

13. Ο αριθμός αυτός είναι ιδιαίτερα απ-μαντικός, δεδομένου ότι ο συνολικός αριθμός στα δύο γυμνάσια της Αθήνας ήταν 353, ο αλλορίχ δε τη χώρα οι μαθητές των γυμνασίων ήταν 856.

14. Το 1862 ο Παπαδόπουλος διορίζεται Διευθυντής τως Διδασκαλείου και Συμ-βουλούς του Υπουργού Παιδείας. Το 1864 το Διδασκαλείο κλείνει και ο Παπαδόπουλος απολύτευται.

15. Λόγος εκφωνήθεις τη 24 Ιουνίου έντι την Ελληνικήν εκπαιδευτηρία σε διλ. 21.

16. Έκθεση περὶ τοῦ Ελληνικοῦ Εκπαιδευτηρίου. Σχολικὸν ἔτος 1857.

17. Έκθεση περὶ τοῦ Ελληνικοῦ Εκπαιδευτηρίου. Σχολικὸν ἔτος 1860.

18. Το Ελληνικὸν Εκπαιδευτηρίον εν Αθήναις. Πανώραμα φυλ. ὅτι. A 1850 σελ. 215.

19. Η Καυταντζόγλου. Γ. Ιωαννίδη. «Ἐκθε-σις ναυαγούν εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Εθνικοῦ Πανεπιστημίου ὀποκτήσεις οἰκοδόμος 13 Απρ. 1871. Λαγοθοία Πανεπιστημίου 1871 σελ. 206-207.

20. Στη Σκιαγραφία Γρηγορίου Παπαδόπουλου 1819-1873 του Δ. Στεφανού, που πρωτόδημοςεύθετη στο Μακεδονικό ημερόδρομο τη 1910, και αναδημοσιεύτηκε στον αναμνηστικό τόμο του συλλόγου προς διάδοσην των ελληνικών γραμμάτων. «Η δράση του συλλόγου κατά την ἑκα-τονταετίαν 1869-1969», έχουν προστεθεί στο τέλος της σκιαγραφίας από τους Φιλ. Δραγούμην και Αγγελό Παπάκωτον που εί-χαν την επιποτή και επιμέλεια του τόμου 36 υποτεωνεών. Σύμφωνα με την υπο-σημειωση (α) της σελ. 19 αναφέρεται ότι η οικοδόμη του ελληνικού εκπαιδευτηρίου εγένετο κατ' σχέδιον του Μακεδόνας αρ-χιτέκτονα Δ. Κλεάνθου. (1802-1862).

21. Μανώλη Μητρή Καθηγερίνην, επισκοπές. Η ανακαίνιον υεκολασίων 122.12.22 και «κτίσια συνδεόμενα» 17.9.83.

22. Στη διαδοχή των δύο αρχιτεκτόνων Στ. Κλεάνθη και Λισ. Καυταντζόγλου για την

οικοδόμηση του καταστήματος της Φιλ. Επαρείας τυπωθηκαν και κυκλοφόρησαν δύο κείμενα. Ένα του Κλεάνθη με τίτλο = «Ἐκθεσις περὶ τοῦ ἐν Ἀθηναῖς ὄντερην θεοῦ τοῦ Κλεάνθου καταστήματος τῆς Φιλ. Επαρείας» και εάν του Καυταντζόγλου με τί-τλο = «Ἀπάντησις εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Κλεάνθους ἔκθεσιν...» Στα κείμενα αυτά όπου ο κάβε αρχιτέκτονος κρίνει το έργο του ἀλλοι φαίνεται κατάρα ο φορμαλισμός του Καυταντζόγλου σε αντίθεση με τον Κλεάνθη που δινόντας μεγαλύτερη σημα-σία στη λειτουργία του κτηρίου δεν διστά-ζει να αποκλίνει από τον αυτοριθμό ταξιδιού.

23. Λισ. Καυταντζόγλου, Γ. Ιωαννίδη. «Ἐκ-θεσις κλι. oppr. cit.

24. Εμπράκτη πάντηση του Κλεάνθη πρὸς τον Καυταντζόγλου στο σχολεῖο του (στην αντιστοίχη περίπτωση της Φιλοκε-δευτικῆς), ότι τα μεράκια του ἀνών-δυματος εἶναι (in falco) «εἰς τὸν ἄερα»;

25. Ι. Κοκκώνης. Εγγυείρισιν δια τοῦ αληκο-διδακτικά σχολεῖο κεφ. Α. «Τερι καταλλή-κου διδακτηρίου. Αθῆναι 1850».

26. Ιω. Δ. Κανθήνης. Το ανακαίνιον μέ-γαρο που στέγασε επὶ εκπανταστιά (1870-1970) την πανεπιστημιακή εργαστη-ρία. Τα Αθηναϊκά τεχν. 80 Αρχαι. 1984 σελ. 5-13).

27. «Ἐκθεσις επιτροπῆς καθηητῶν του Εθνικοῦ Πανεπιστημίου, αποτελουμένης εκ των Κ. Βουσακή πρύτανέων καὶ των συμκητηκῶν Δαι. Γεωργίου. Θ. Ορφανού καὶ Εμ. Κοκκίνου, σχετική με το κατάλλη-λον του εξεταζόμενον καταστήματος δι-τηπήλων των επιτασμονικῶν αναγ-κών του πανεπιστημίου. Λαγοθοία Πανε-πιστημίου 1871.

28. «Τέλος κατέκον ταλλούτην, ευρυχωρ-τήν καὶ τὴν μόνην επιπτήδες ἴδρυμένην ενταῦθοι οἰκοδόμησιν». Διψύλων διαφραγματι-κοῦ του Ελλ. Εκπ. Επι. που κυκλοφόρησε στην Αθήνα τον Ιούνιο του 1864. «Ἄγγελια».

The Greek Institute of Gr. G. Papadopoulos

M. Kardamitsi - Adami

A few months ago opened to the public the neoclassical building of Athens University on the corner of Academias and Sina Streets. The entire work of its restoration was commissioned to the member of Athens Academy, Professor Solon Kydoniatis by the University Senate.

After the decision of the University Rector the building was dedicated to the great poet Kostis Palamas. Although the homage and respect owed to the memory of our national poet is undeniable, it could be probably a better idea this building to preserve the name of its founder, Gregorios G. Papadopoulos.

Gregorios Papadopoulos (1818-1873), an eminent personality in the field of education, completed his studies in France and came to Greece in 1844 after an invitation by A. Mavrokordatos. He was appointed teac-

cher in the Gymnasium of Athens, while at the same time he was lecturing on Art History in Athens Polytechnic. He had already become a member of the Archaeological Society of Rome and the Academy of History and Archaeology of South Russia. He sojourned in Patras for a short period of time in order to organize there the local high-school. After his return to Athens he founded in 1849 the «Greek Institute», while at the same time he was keeping up with his lectures in Athens Polytechnic.

A founding member of the «Association for the Expansion of the Greek Letters» he also contributed to the institution of the National Conservatory and the organization of the Olympic Games of 1870. He was especially concerned with the education of the Greek woman, therefore he took the initiative for the institution of the «Association of Greek Women» and the «Workshop of the Indigent Women». The improvement of the curriculum in the Teachers' College, Arsakeion, Polytechnic, Greek Parthenagogelion, Amaleion and the Chatzikiota Orphanage was product of his mind.

In 1870 Papadopoulos was appointed head of a department in the Ministry of External Affairs and a little later he left for Thessaloniki in order to coordinate there the consuls of Macedonia and Thrace. His positive role and contribution to this period so important for Northern Greece, was substantial. Being in Thessaloniki he suffered a severe attack of bronchitis and died in 1873.

The Greek Institute (1849-1870) was the first edifice built in Athens, since the foundation of the Greek State, with the sole purpose to house an educational institution.

The two high-schools of Athens were housed in rented buildings. The Varykeion high-school, designed by the architect P. Kalkos, was founded one year later than the Greek Institute, in 1857, and was finished in 1859. All over Greece the high-schools were housed in rented buildings with the single exception of the Hermopolis high-school, on Syros island, built in 1834 according to the plans of the architect Erlacher.

Therefore, the architect responsible for the plans of the Greek Institute did not have any existing model to follow. The lay-out and organization of the plan, section and facade of the Institute point out clearly that their designer was a civil engineer. Thus, we can accept as valid the information supplied by Th. Dragoumis that Stamatis Kleanthis was the creator of this building.